

Amerykański Wałęsa

Sol Stetin – wybitny związkowiec, edukator, organizator głośnej akcji mobilizującej pracowników J. P. Stevens & Company w fabrykach południowych stanów USA, urodził się 2 kwietnia 1910 r. w Pabianicach. W wieku 10 lat wyemigrował wraz z rodzicami do Stanów Zjednoczonych. Zamieszkał w Paterson, New Jersey.

„Podróżowaliśmy trzecią klasą. Byłem nieustannie głodny” – wspominał Stetin w 1977 r. – „Szybko nauczyłem się kilku angielskich słów. Przychodziłem do szefa kuchni i prosiłem o dodatkowe jedzenie.”

Po przyjeździe Stetin sprzedawał gazety na ulicach. Ukończył dziewięć klas. Próbował sił na amatorskim ringu i w koszykówce. Krótco był nawet menedżerem lokalnej drużyny Kiwanis w Paterson. W wieku 19 lat pracował w Preakness Golf Club. Poznał wtedy golfistę, który miał fabrykę włókienniczą. Poprosił go o pracę w farbiarni za 32 centy na godzinę. Gdy w fabryce wybuchł strajk, Stetin mając dobre kontakty z właścicielem liczył na korzystny awans. Miał trzymać się z daleka od strajkujących. Jednak spotkanie z przyjacielem – związkowcem wpłynęło na zmianę jego decyzji. Po latach Stetin przyznał, że swoją formację moralną i umysłową zawdzięcza zaangażowaniu w działalność związkową.

W 1933 r. Sol został członkiem związku farbiarzy Dyers Local 1733 w Paterson. W następnym roku ożenił się z Friedą Goldstein, ekspedientką w domu towarowym Quackenbush i wziął udział w ogólnokrajowym strajku pół miliona pracowników fabryk włókienniczych. Wtedy rozpoczął swoją oszałamiającą karierę, od przewodniczącego regionu, poprzez sekretarza – skarbnika, aż do szefa Związku Pracowników Przemysłu Włókienniczego Ameryki (TWUA). Wybór Stetina na szefa TWUA w 1972 r. zbiegł się z kulminacją 17 letniej walki o prawa pracownicze w fabrykach J. P. Stevensa. Wydarzenie to reporter New York Timesa Steven Greenhouse opisywał jako „najbardziej znaczącą kampanię pracowniczą na antyzwiązkowym Południu po drugiej wojnie światowej”. W 1976 r. w kluczowym momencie walki u Stevensa Stetin zaskoczył wszystkich decyzją o fuzji swojego, liczącego 174 tysięcy członków związku, ze Zjednoczonymi Pracownikami Przemysłu Odzieżowego Ameryki. Powstał wówczas Związek Pracowników Przemysłu Odzieżowego i Włókienniczego (ACTWU). Stetin uważał, iż zjednoczeni pracownicy będą mogli skuteczniej negocjować z przedsiębiorstwami formatu Stevensa. Akcja w fabrykach Stevensa zakończyła się w 1980 r. Została ukazana w hollywoodzkim filmie „Norma Rae” (1979, reż. Martin Ritt). Stetin zyskał miano amerykańskiego Wałęsy.

Oprócz aktywności związkowej Stetin prowadził wykłady poświęcone stosunkom pracy w William Paterson College w Wayne, New Jersey. Wchodził również w skład zarządu szkoły. W latach 1977-1990 współpracował także z Instytutem Zarządzania i Relacji Pracowniczych (IMLR) Uniwersytetu Rutgersa w New Brunswick. W 1983 r. został pierwszym liderem związkowym na stanowisku wykładowcy w Ośrodku Edukacji Pracowniczej IMLR. Uczestniczył w seminariach i dzielił się swoim bogatym doświadczeniem ze studentami. Za działalność na rzecz bardziej sprawiedliwego społeczeństwa został wyróżniony przez fundacje Paffina i Sidneya Hillmana. W 1961 r. otrzymał doktorat honorowy Uniwersytetu Rutgersa. W 1982 r. gdy przechodził na emeryturę był wiceprzewodniczącym ACTWU. Wtedy też przyczynił się do utworzenia Amerykańskiego Muzeum Pracy (ALM) Botto House w Haldon, New Jersey, zostając honorowym dyrektorem tej instytucji. Stetin w dalszym ciągu bronił praw pracowniczych. Współpracował z takimi organizacjami jak Godziwa Praca i Narodowa Komisja Praw Pracowniczych w St. Louis. Sol Stetin zmarł 20 maja 2005 r. w St. Louis, Missouri. Pozostawił córki Sandrę Gosh i Myrę Levine, pięcioro wnuków i pięcioro prawnuków.

Stetin zasłynął w całej Ameryce za sprawą akcji mobilizującej pracowników fabryk włókienniczych J. P. Stevensa. W latach 70. korporacja ta była potentatem w USA. W fabrykach ustawicznie naruszano

prawa pracownicze, nie były przestrzegane wymogi bezpieczeństwa i higieny pracy. Dyskryminacji podlegały kobiety i afroamerykanie. Walka o prawa pracownicze w korporacji Stevensa stała się tematem wielu filmów dokumentalnych. Jednak najbardziej znanym obrazem pozostaje wysokobudżetowa produkcja fabularna „Norma Rae”. Akcja filmu jest osadzona w miasteczku na Południu, którego mieszkańcy są zatrudnieni w fikcyjnej fabryce O. B. Henleya. Tytułowa Norma Rae to pracownica zakładu, która wchodzi w ostry spór z kierownictwem, rozpoczynając strajk. Robotników wspomaga wzorowany na Stetinie Ruben Warshawsky (Ron Liebman). Ruben słucha opowieści o trzydniowym tygodniu pracy, podczas którego robotnicy wykonują dwa razy więcej pracy niż normalnie i w dodatku za połowę wynagrodzenia. Skarżą się także na choroby zawodowe. W innej scenie filmu do Rubena przychodzą lokalni działacze, którzy żądają, aby wykluczyć Normę ze związku ponieważ ma ona nieślubne dziecko. Zdenerwowany Ruben mówi: „Czy jesteśmy Armią Zbawienia? Czy nasi sympatycy to kandydaci na ołtarze?” i wyrzuca miejscowych związkowców z pokoju. Kolejna scena pokazuje jak Ruben chce dostać się na teren fabryki, żeby sprawdzić czy kierownictwo firmy upowszechnia komunikaty związkowe na tablicach ogłoszeniowych. Napotyka na opór przedstawicieli korporacji, którym daje reprimendę; „Uważajcie, wytoczyliśmy już paru bossom procesy sądowe za nieprzestrzeganie prawa”.

Kolekcję dokumentów dotyczących Sola Stetina posiada biblioteka Rutgers University. Opisują one ponad 50 lat działalności związkowca. Szczególnie istotna jest dokumentacja profesjonalnej i osobistej współpracy z różnymi agendami Uniwersytetu, między innymi Program Historii Mówionej, Stowarzyszenie Studiów nad Pracą Livingstone’a, Centrum Edukacji Pracowniczej Instytutu Zarządzania i Relacji Pracowniczych. Zgromadzone materiały ukazują działalność Stetina również jako niezależnego konsultanta i badacza, członka zarządu i wykładowcy w William Paterson College oraz założyciela Amerykańskiego Muzeum Pracy Botto House w Haledon, New Jersey. Co więcej zachowała się dokumentacja słynnej kampanii, którą prowadził z ramienia Związku Pracowników Przemysłu Włókienniczego i Zjednoczonego Związku Pracowników Przemysłu Odzieżowego Ameryki, organizując pracowników J.P. Stevens & Co. w południowych stanach.

Jeszcze za życia Stetina została ustanowiona nagroda jego imienia, którą przyznaje dorocznie Amerykańskie Muzeum Pracy osobom zasłużonym w działalności zmierzającej do poprawy warunków egzystencji pracowników. Już 30. uroczystość wręczania nagrody odbędzie się 15 listopada 2012 r. w The Tides Estate, North Haledon, New Jersey o godz. 18.30. Zaproszenie na galę kosztuje sto dolarów. Dochód z imprezy jest przeznaczony na utrzymanie Amerykańskiego Muzeum Pracy.

W setkach wydawnictw związkowych i artykułów w prasie amerykańskiej prezentujących Sola Stetina pojawiają się Pabianice. Stetin jest bezkonkurencyjny, jednak raz po raz spotykamy nazwiska innych pabianiczan. W archiwum The Oregonian, dziennika stanu Oregon znaleźliśmy informację o pogrzebie Henry Olejnika. Pan Olejnik urodził się 5 stycznia 1910 r. w Pabianicach. W wieku 12 lat przybył do USA i zamieszkał w New Jersey. W 1946 przeprowadził się do Sandy. Pracował przez 24 lata w firmie Pacific Northwest Bell. Ożenił się w 1932 r. Zmarł 13 czerwca 2005 r. Pozostawił córkę Lillian Scheel, wnuka i dwoje prawnucząt. Przyjazd H. Olejnika do Ameryki otacza aura tajemnicy. Według niektórych relacji przyjechał bez rodziców i opiekunów. W jaki sposób?

Echa wielokulturowego miasta znajdujemy w różnych miejscach Stanów Zjednoczonych. W wieku 91 lat zmarła Charlotte P. Bishop, mieszkanka Colonial Heights, VA. Urodziła się w Pabianicach. Była córką Teofila i Olgi Welk Pruefer. Należała do luterńskiego Kościoła Naszego Zbawiciela. Wyszła za mąż za Russela Woodrowa Bishera, sierżanta armii amerykańskiej. Przyszła na świat w wielodzietnej rodzinie – 5 siostr. Jej ojciec to renomowany bednarz, strażak i szanowany przedsiębiorca. Dziadek był szefem straży pożarnej w Pabianicach. Jako gimnazjalistka należała do drużyny koszykarskiej. Uprawiała także gimnastykę. Pozostawiła synów Ronalda Williama Bishera w Colonial Heights i Ernesta Franklina Bishera w Bucksport, Maine, siostrę Elly Hermman w Niemczech, oraz dwoje wnucząt.

Z Pabianic pochodził także David Cola. Urodził się w 1913 roku. Zasłynął jako wiceprezes i

współwłaściciel Levinoff Meat Products - firmy zajmującej się przetwórstwem mięsa w Kanadzie.

Cola David. Business Executive. Born 15 May 1913. Pabianice, Poland. Son of Rickey and Lemel Cola. Married Franya Friedman. Children: Helen, Jack, Leonard and Philip. Business: Vice President Levinoff Meat Products Ltd; co-owner (wg Encyklopedii Judaistycznej).

W Yad Vashem (Światowe Centrum Badań Holocaustu) znajdujemy także informacje o innych pabianiczanach o nazwisku Cola, którzy zginęli z rąk nazistów.

Fishel Cola was born in Pabianice in 1908 to Asher and Rivka nee Shurek. He married Mindla.

Rebeca Cola nee Shurek born in Pabianice in 1889. She was a housewife and married Asher.

http://www.bergenclc.org/article.php?id_art=112

<http://www.hillmanfoundation.org/sol-stetin-award>

Pabianice na początku XX wieku opuścił także Leon J. Steck, przyszły pracownik Departamentu Rolnictwa w Waszyngtonie. Po zakończeniu drugiej wojny światowej na zlecenie rządu organizował pomoc żywnościową dla mieszkańców amerykańskiej strefy okupacyjnej w Niemczech oraz nadzorował realizację Planu Marshalla. Washington Post (15.01. 1997 r.) opublikował nekrolog L.J. Stecka.

Leon J. Steck, 90, an economist who served in the Department of Agriculture and with the military government in the U.S. sector of Berlin after World War II, died Jan. 10 at Sibley Memorial Hospital. He had cancer.

Mr. Steck, a resident of Washington, was born in Pabianice, Poland. In 1912, he came to the United States and settled in Chicago. He graduated from what now is the Illinois Institute of Technology and, in 1930, moved to Washington. He received a master's degree in economics from American University.

In 1933, he joined the Department of Agriculture, where he became a milk marketing specialist. His work in Berlin after the war included feeding the German population of the U.S. sector. He was awarded a Medal for Human Action for this work.

Later, Mr. Steck worked in the Marshall Plan for the postwar economic rehabilitation of Europe. In 1951, he returned to the United States, where he was a market administrator for the Agriculture Department. He retired from government service in 1953 and did economic consulting.

He was a member of Ohev Shalom-Talmud Torah Congregation in Washington.

Survivors include his wife of 63 years, Emma Abrams Steck of Washington; two children, Dorothy Goldkland of Potomac and Henry Steck of Cortland, N.Y.; three grandchildren; and two great-grandchildren.

W przewodniku przemysłu motoryzacyjnego (Who's Who in the Motor Industry 1953) znajduje się biogram, urodzonego w Pabianicach, głównego inżyniera Rover Co. Ltd. – Wacława Michalskiego.

Michalski Wacław, A.M.I. Mech. E. Chief Research Engineer, Rover Co. Ltd., Aacocks Green, Birmingham. Born Pabianice, Poland, 4th March, 1906. Educated privately and studied for seven

years at Warsaw University graduating with Engineering Diploma in 1933. Undertook original laboratory research work there and received further practical training in car factories in Poland, France, Germany and England. IN 1934 became technical Assistant at Military Technical Research Institute for Motorization, in Warsaw. Appointed Head of Research Dept. in 1937 and also Head of Warsaw Technical College, Automobile Engineering Dept. Joined Polish Tank Corps in 1939. Coauthor of English-Polish Dictionary and also technical Handbook for Polish officers. Technical adviser, Inst. of Technical Research, General Staff, Polish Army. (Mentioned in Dispatches). In 1942 engaged on experimental work for M.A.P. and Min. W.T. Patents granted. In 1944 joined present Company as Research Engineer being promoted to present position in 1947. Married; one daughter, two sons. Recreation: Ski-ing and other sports. Interests: International Politics. Private Address: 60, Goldthorne Avenue, Birmingham, 25.

Wielu Żydów pabianickich osiedliło się w Paterson, New Jersey (USA). Stworzyli tam swoje "małe Pabianice". Najbardziej znanym pabianiczanie z Paterson był Sol Stetin (1910-2005) wybitny przywódca ruchu związkowego w Ameryce, sportretowany w hollywoodzkim filmie „Norma Rae” (1979). Dla polskich Żydów Paterson stanowiło symbol Ameryki.

Miasto zostało zaplanowane pod koniec XVIII wieku jako ośrodek przemysłu włókienniczego. Powstawały tam liczne ziomkostwa żydowskie, a wśród nich Pabianitzer Society. Wzmianki o pabianickim stowarzyszeniu znajdujemy w wielu opracowaniach historycznych.

David Wilson „Jews of Paterson”, 2012: (..) Bialystocker Landsmanschaft was a group formed to assist members from the city of Bialystock. It, too, functioned by providing group disability and health insurance for its members. It also was a social club that held dinners, dances and picnics. The other Landsmanschaften in Paterson were the Ozorkover Society and the Pabianitzer Society.

Dave S. Cohen “America, the Dream of My Life”, 1990 : (...) One Jewish woman said that in Łódź, when one spoke of America, they referred to Paterson. These local identities among Polish Jews were expressed in their many landsmanshafn, including the Bialystocker Society, the Lodzer Sick and Benevolent Society, the Independent Lodzer Young Men, The Ozorkover Society and Pabianitzer Society. According to Irwing Howe, these landsmanshafn were “probably the most spontaneous in character of all their (the immigrant Jews”) institutions, and the closest in voice and spirit to the masses.”

Nieoczekiwanie Pabianice pojawiają się w książce poetyckiej, amerykańskiej pisarki Sondry Reginy Gash „Silk Elegy: a narrative poem”, 2002. Sondra jest córką Sola Stetina i upamiętnia losy imigrantów przybywających do Paterson na początku XX wieku.

Sondra Gash is the daughter of noted labor activist Sol Stetin and is the author of Silk Elegy, a collection of narrative poems that details industrial life and the union struggle in early 20th century Paterson.

Autorka wspomina dziewczynkę z Pabianic: Called her the prettiest girl in Pabianice. Curls shiny as coal down to her waist.(...)

Paterson, New Jersey, once the silk weaving capital of the United States and a center of radical unionism, provides the setting for a narrative poem by Gash born 1934. Through these connected poems, told in the voices of three members of a Jewish family at the start of the last century. Gash weaves a story about the immigrant sweatshop laborers who left their indelible mark on this silk town, while she unravels a story of family madness, love and sacrifice.

Autor: Sławomir Saładaj

